

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<https://hdl.handle.net/2066/220599>

Please be advised that this information was generated on 2021-06-24 and may be subject to change.

Artikel

Het partnerpensioen als verzorgingsinstrument na overlijden; een aantal pijnpunten

Mr. F.M.H. Hoens*

1 Inleiding

Het nabestaandenpensioen is een belangrijk instrument om na overlijden te voorzien in de verzorging van de achtergelaten relaties. In deze bijdrage ga ik in op enkele civielrechtelijke aspecten van een van de twee vormen van nabestaandenpensioen: het partnerpensioen.¹ Uitgangspunt is het partnerpensioen zoals dat wordt opgebouwd in de zogeheten tweede pijler. Zonder volledigheid te pretenderen komt een zevental potentiële pijnpunten aan de orde, waardoor het partnerpensioen een minder goede verzorgingsvoorziening voor de langstlevende kan blijken te zijn dan wellicht op het eerste gezicht wordt aangenomen. Ter inkadering van de problematiek wordt hier en daar ook aandacht besteed aan het (partner)pensioen in het algemeen.

2 Algemeen

Nederland kent een breed scala aan oudedagsvoorzieningen. Ter ordening van deze voorzieningen wordt vaak het driepijlersysteem gehanteerd.² Tot de eerste pijler behoren, als basisvoorziening, de regelingen die van de

overheid uitgaan. De tweede pijler bestaat uit de oudedagsvoorzieningen die in het kader van een arbeidsrelatie worden opgebouwd. Onder de derde pijler vallen de door een individu zelf getroffen oudedagsvoorzieningen.

De Pensioenwet (PW) vormt het wettelijk kader voor de pensioenrechten in de tweede pijler.³ Pensioen in de zin van de Pensioenwet moet tussen werkgever en werknemer zijn overeengekomen. De bron van dit pensioen is dan ook de arbeidsovereenkomst. Pensioenrechten en -plichten in de tweede pijler dienen te zijn vastgelegd in een pensioenovereenkomst. De pensioenovereenkomst geeft onder meer aan welk type pensioen is toegezegd en de wijze waarop dit pensioen wordt gefinancierd.

3 Wat is partnerpensioen?

Volgens de definitie in artikel 1 PW is het partnerpensioen een uitkering in geld voor de (gewezen) partner van een (gewezen) werknemer die verschuldigd wordt *wegens het overlijden* van deze laatste. Uit deze definitie blijkt dat er zonder overlijden geen partnerpensioen wordt uitgekeerd en dat die twee dus onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Eveneens is duidelijk dat partnerpensioen niet aan de (gewezen) werknemer/deelnemer zelf kan toekomen.⁴

* Mr. F.M.H. (Frank) Hoens is docent, auteur en estate planner te Nijmegen (hoens@hetnet.nl).

1. De andere vorm van nabestaandenpensioen is het wezenpensioen, art. 1 PW.

2. G.J.B. Dietvorst, J. Dilling & L.G.M. Stevens (red.), *Pensioengids 2010*, Deventer: Kluwer 2010, nr.1.1.

3. Eenvoudigheidshalve wordt niet ingegaan op de Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds en de Wet verplichte beroepspensioenregeling, die overigens vergelijkbare regelingen kennen.

4. Zie echter de mogelijkheid van art. 60 PW tot omzetten van partnerpensioen in (mede) aan de (gewezen) deelnemer toekomend ouderdomspensioen.

4 Pijnpunt I: wie is de pensioenpartner?

Partner in de zin van de Pensioenwet zijn de echtgenoot, de geregistreerde partner of de partner in de zin van de pensioenuitvoervereenkomst van de deelnemer. Daar waar voor de eerste twee begrippen een wettelijke omschrijving bestaat, ontbreekt deze bij de derde categorie: de ongehuwde.⁵

Voor de precieze invulling van het begrip 'ongehuwde partner' dient de pensioenuitvoervereenkomst van de deelnemer te worden geraadpleegd. De definitie van dit begrip, en daarmee de voorwaarden waaraan moet worden voldaan om als zodanig te worden aangemerkt, kan per pensioenregeling verschillen. Veel pensioenregelingen stellen de eis van een notarieel gesloten samenlevingscontract en/of het ten minste gedurende een bepaalde periode voeren van een gezamenlijke huishouding.

Een consequentie van het ontbreken van een uniforme definitie van de ongehuwde partner is dat een pensioendeelnemer bij een verandering van baan (en pensioenfonds) het risico loopt dat diens ongehuwde partner de status 'pensioenpartner' verliest, met alle verzorgingsconsequenties van dien.⁶

Bovendien stellen sommige pensioenfondsen als aanvullende voorwaarde dat de ongehuwde partner zich (vooraf) bij hen als zodanig aanmeldt. In de praktijk blijkt dat circa vier op de tien samenwoners zich niet aanmeldt,⁷ zodat bij overlijden van de deelnemer geen recht op partnerpensioen bestaat.

5 Pijnpunt II: wie is de pensioenpartner?

De opsomming in paragraaf 4 is in zoverre niet compleet dat ook een ex-partner recht kan hebben op partnerpensioen. Artikel 57 PW kent de gewezen partner van een deelnemer bij een scheiding een aanspraak op partnerpensioen toe.⁸ De aanspraak op partnerpensioen door de ex-partner van de deelnemer wordt aangeduid met de term *bijzonder partnerpensioen*.

5. Hierna zal slechts onderscheid worden gemaakt tussen de partner van een gehuwde (onder wie de geregistreerde partner) en de partner van een ongehuwde.
6. Uiteraard blijven eventueel bij het oude pensioenfonds verkregen rechten, in beginsel, gewoon behouden.
7. G.J.B. Dietvorst, *Ongehuwd samenwonen en pensioen*, een verhaal apart, FTV 2010-9, nr. 34.
8. Scheiding in de zin van de Pensioenwet is: echtscheiding, ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed, beëindiging van een geregistreerd partnerschap anders dan door dood, vermissing of omzetting van een geregistreerd partnerschap in een huwelijk of beëindiging van een partnerrelatie in de zin van de pensioenuitvoervereenkomst (definities art. 1 PW).

In de leden 1, 2 en 3 van artikel 57 PW wordt onderscheid gemaakt naargelang sprake is van de scheiding van een actieve deelnemer, een gewezen deelnemer en een gepensioneerde. Als een gewezen deelnemer of gepensioneerde scheidt, komt de regeling erop neer dat *mits* ten behoeve van de partner een aanspraak op partnerpensioen *behouden is gebleven* bij de beëindiging van de deelneming of pensionering, die aanspraak overgaat op de ex-partner van de gewezen deelnemer/gepensioneerde. Bij scheiding van een actieve deelnemer wordt gedaan alsof zijn actieve deelname in het fonds stopt, de zogeheten '*ontslagfictie*'. Onder de voorwaarde dat een aanspraak op partnerpensioen ook na einde van de deelneming door ontslag *behouden zou zijn gebleven*, verkrijgt de ex-partner van een actieve deelnemer een aanspraak op partnerpensioen.

Cruciaal is het behouden blijven van de aanspraak na einde van de deelneming. Hierna, onder paragraaf 9, zal blijken dat dit allesbehalve vanzelfsprekend is.

In de regel vermindert het aan een ex-partner toekomend bijzonder partnerpensioen de omvang van het aan de uiteindelijke (daadwerkelijke) langstlevende partner toekomend partnerpensioen.⁹ Zo bezien vormt een eerdere scheiding van de deelnemer een potentiële bedreiging voor de verzorgingsbehoefte van zijn huidige partner. Anderzijds voorziet een aanspraak op bijzonder partnerpensioen in de verzorgingsbehoefte van die ex-partner. De pensioenuitvoerder zal deze laatste immers bij het overlijden van de deelnemer een uitkering doen toekomen.

Partijen kunnen van het in het voorgaande omschreven wettelijke stelsel afwijken bij voorwaarden in verband met de partnerrelatie of schriftelijk gesloten overeenkomst met betrekking tot de scheiding.¹⁰ Hierdoor is het mogelijk om, afhankelijk van de verzorgingsbehoeften van de respectievelijke (ex-)partners, maatwerk te maken.¹¹

6 Pijnpunt III: géén pensioenplicht

Geen beschouwing over het partnerpensioen is compleet zonder de constatering dat Nederland geen algemene pensioenplicht kent. Een werkgever is niet verplicht om een bij hem in dienst zijnde persoon een pensioenaanbod te doen.¹² De wellicht opkomende gedachte dat het merendeel van de werkgevers, al dan niet daartoe gedwongen via bijvoorbeeld verplichte deelname aan bedrijfstakpensioenfondsen en (algemeen verbindend verklaarde)

9. Er zijn echter ook pensioenregelingen die naast een aan de ex-partner toekomend bijzonder partnerpensioen, een volledig partnerpensioen aan de 'echte' langstlevende toekennen.
10. Deze voorwaarden of overeenkomst zijn respectievelijk is slechts geldig indien de pensioenuitvoerder zich bereid heeft verklaard hiermee in te stemmen en bereid is een uit de afwijking voortvloeiend risico te dekken dan wel het niveau van de uitkering aan te passen, art. 57 lid 4 PW.
11. Zie in dit kader ook de optie van art. 57 lid 5 PW.
12. Art. 7 lid 1 PW.

cao's,¹³ zijn werknemer(s) een pensioenaanbod doet, is correct. Toch resteert een aanzienlijke groep waaraan geen pensioentoezegging wordt gedaan. Cijfers van het CBS wijzen uit dat liefst *een op de tien werknemers* het moet stellen *zonder een pensioenvoorziening* in de tweede pijler.¹⁴

De groep werknemers zonder partnerpensioentoezegging is zelfs nog groter. Het ontbreken van een pensioenplicht maakt dat (eveneens) niets zich verzet tegen een pensioenregeling die wel ouderdomspensioen en geen partnerpensioen toezegt. Uit cijfers van De Nederlandsche Bank¹⁵ blijkt dat van de deelnemers aan pensioenfondsen die onder haar toezicht vallen, circa *een op de twintig géén partnerpensioen* kent.

In een in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid uitgevoerd onderzoek uit 2008 wordt gemeld dat ongeveer 10% van de via verzekeraars uitgevoerde pensioenregelingen géén partnerpensioen kent. Dit percentage stijgt naar liefst 33% als uitsluitend de nog actieve deelnemers in ogenschouw worden genomen.¹⁶

Deze cijfers betekenen naar mij dunkt een flinke nuanceering op de idee dat na het overlijden van een werknemer diens partner 'per definitie' partnerpensioen toekomt.

Voor ongehuwden levert het ontbreken van een pensioenplicht een extra aandachtspunt op.

Het is namelijk in beginsel geoorloofd om zowel gehuwden als ongehuwden een ouderdomspensioen aan te bieden, en daarbij wél een *partner*-pensioenregeling aan te bieden aan gehuwde, maar níét aan ongehuwde werknemers.¹⁷

Overigens kent artikel 16 PW wel een bepaling die ertoe strekt dat indien een pensioenovereenkomst een partnerpensioen voor ongehuwden kent, de voorwaarden van dit partnerpensioen gelijk moeten zijn aan die welke gelden voor het partnerpensioen van een gehuwde partner.

7 Karakter van de pensioenovereenkomst

Teneinde het volgende te bespreken pijnpunt te kunnen begrijpen is het praktisch om eerst stil te staan bij de drie mogelijke verschijningsvormen van een ouderdomspen-

sioentoezegging:¹⁸ een uitkeringsovereenkomst, een kapitaalovereenkomst en een premieovereenkomst.¹⁹

In het kort komen deze varianten op het volgende neer:²⁰

- Een uitkeringsovereenkomst is een pensioenovereenkomst met betrekking tot een vastgestelde pensioen-*uitkering*. Met de deelnemer is afgesproken dat deze na pensionering een uitkering van een *vooraf vaststaande en gegarandeerde hoogte* ontvangt. Eindloon-, middelloon- en vaste bedragen per dienstjaarregelingen zijn voorbeelden van uitkeringsovereenkomsten.²¹ Het aantal deelnemingsjaren en de hoogte van het loon bepalen of kunnen mede de hoogte van het te bereiken pensioen bepalen.
- Bij een kapitaalovereenkomst staat de *hoogte* van de te bereiken pensioenuitkering *niet vast*. In de pensioenovereenkomst wordt wel gegarandeerd dat de deelnemer (uiterlijk) op de pensioendatum een *vastgesteld kapitaal* ter beschikking staat. Met dit gegarandeerde kapitaal moet door de deelnemer (uiterlijk) op de pensioendatum een pensioenuitkering worden aangekocht. De hoogte van die uitkering is afhankelijk van de op het moment van de aankoop geldende tarieven.
- In een premieovereenkomst wordt *slechts gegarandeerd dat periodiek (elk jaar) een pensioenpremie* van een bepaalde omvang wordt voldaan. Het is aan de deelnemer zelf om te bepalen op welke wijze met die premie wordt omgegaan. De premie kan onder meer worden aangewend voor:
 - het (jaarlijks) direct aankopen van een recht op een periodieke uitkering die ingaat op de pensioendatum. De som van alle (jaarlijks) aangekochte periodieke uitkeringen tezamen vormt het te bereiken pensioen;
 - het (jaarlijks) aankopen van een te verzekeren kapitaal dat beschikbaar komt op de pensioendatum. Op de pensioendatum wordt met de som van alle (jaarlijks) verzekerde kapitalen een direct ingaande periodieke uitkering aangekocht;
 - het (jaarlijks) aankopen van een beleggingsportefeuille. Het op de pensioendatum voor de aan-

18. Art. 10 PW.

19. Er bestaan ook mengvormen van deze drie.

20. Uitgebreid hierover Dietvorst, Dilling & Stevens 2010, hoofdstuk 3 en 4.

21. Een vastebedragenregeling is een pensioenregeling waarbij een vast bedrag aan pensioen wordt toegekend, onafhankelijk van de hoogte van het salaris. Bij een middelloonregeling wordt per dienstjaar een vast percentage aan pensioen opgebouwd van de in het aanvangsjaar geldende pensioengrondslag. Bij elke toekomstige verhoging van de pensioengrondslag wordt alleen nog pensioen opgebouwd over de nog in de toekomst te volbrengen dienstjaren. Het op de pensioendatum uit te keren pensioen wordt op die manier berekend over het gemiddelde van alle pensioengrondslagen over de gehele periode van deelneming aan de regeling. Bij een eindloonregeling wordt een vast percentage aan pensioen opgebouwd van de in het aanvangsjaar geldende pensioengrondslag. Bij een verhoging van de pensioengrondslag worden pensioenaanspraken toegekend over alle achterliggende dienstjaren (backservice) en alle toekomstige dienstjaren (comingservice), zodat de hoogte van het bereikbare ouderdomspensioen afhangt van het salaris op de pensioendatum, Dietvorst, Dilling & Stevens 2010, nr. 3.1.2.1-3.1.2.3.

13. Hoewel ook dan niet altijd een pensioentoezegging wordt gedaan volgens V. Gerlach, Ten onrechte niet deelnemen aan een bedrijfstakpensioenfonds en niet toepassen van een cao, P&P 2010, nr. 11, p. 6-14.

14. M. Hersevoort, A. Dill-Fokkema, M. de Mooij & E. Vieveen, Witte vlek op pensioengebied 2007, Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek 2009.

15. Statistisch Bulletin september 2010, Amsterdam: De Nederlandsche Bank 2010.

16. Z. Berdowski, N.E. Stroeker & C. van der Werf, Evaluatie artikel 2b Pensioen- en spaarfondsenwet. Uitruilmogelijkheid van het nabestaandenpensioen. Eindrapport, vervaardigd in opdracht van het ministerie van SZW, Zoetermeer: Research voor Beleid 2008, p. 31.

17. Art. 5 lid 6 AWGB bepaalt dat onderscheid op grond van burgerlijke staat met betrekking tot nabestaandenvoorzieningen geoorloofd is.

koop van de periodieke uitkering ter beschikking staande kapitaal is afhankelijk van het behaalde beleggingsresultaat.²²

Uit een en ander volgt dat de pensioendeelnemer, afhankelijk van de soort pensioenovereenkomst, meer, minder tot zelfs geen risico loopt ten aanzien van de hoogte van het te bereiken ouderdomspensioen.²³

8 Pijnpunt IV: hoogte partnerpensioen

Voor het partnerpensioen geldt krachtens de Pensioenwet geen verplicht minimumniveau. De (reken)methode die gehanteerd wordt bij de bepaling van de hoogte van het partnerpensioen blijkt uit de pensioenovereenkomst.

Schols-van Oppen geeft aan dat net als bij het ouderdomspensioen onderscheid gemaakt moet worden naargelang het partnerpensioen in de vorm van een uitkerings-, kapitaal- of premieovereenkomst is toegezegd.²⁴ Zij meldt dat indien sprake is van een uitkeringsovereenkomst het partnerpensioen veelal een bepaald percentage bedraagt (bijvoorbeeld 70%) van het ouderdomspensioen. Bij het bepalen van dit ouderdomspensioen gaat men dan veelal *niet* uit van het op het moment van overlijden bereikte ouderdomspensioen, *maar* van een *te bereiken* ouderdomspensioen. Voor dit laatste wordt gedaan *alsof* de overledene tot aan de pensioendatum deelnemer zou zijn gebleven.²⁵

Bij een partnerpensioen op basis van een kapitaal- of premieregeling zal de hoogte van het partnerpensioen (mede) afhankelijk zijn van het op het overlijdensmoment ter beschikking staande kapitaal waarmee door de langstlevende tegen de alsdan geldende tarieven een periodieke uitkering wordt aangekocht.²⁶

Bezien vanuit het perspectief van de verzorgingsbehoefte van de langstlevende partner is het evident dat bij partnerpensioen op basis van een kapitaal- of premieovereenkomst tijdens het leven van de pensioendeelnemende partner geen duidelijkheid kan worden verkregen omtrent de omvang van het door diens langstlevende te verwerven partnerpensioen. De invloed die een mindere beleggingsperiode en/of een op het moment van overlijden lage

22. Gezien het door de minister van SZW voorgestane 'meegroeienspensioen' – het nieuwe pensioencontract dat voorziet in het standaardmatig verleggen van risico's naar de werknemers/gepensioneerden – zullen kapitaal-premie-elementen de nieuwe norm worden, brief 14 september 2010, Aanpak inzake de pensioenproblematiek, ref. AV/PB/2010/18162.

23. Los uiteraard van een eventueel 'afstempelen' e.d. bij een dekkingstekort.

24. E.M.F. Schols-van Oppen, Inleiding pensioenrecht, Monografieën Sociaal Recht, deel 51, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2010, nr. 2.5.1.

25. Een bepaald percentage van de (jaarlijkse) pensioengrondslag kan ook als uitgangspunt gelden.

26. In 2009 is een wijziging doorgevoerd in de Pensioenwet die de mogelijkheid heeft heropend voor de partner van een (gewezen) deelnemer in een pensioenregeling om – onder voorwaarden – met het beschikbare kapitaal te gaan 'pensioenshoppen' ter verwerving van een zo gunstig mogelijke uitkering, Stb. 2009, 318.

marktrente hebben op de aan te kopen periodieke uitkering zijn, naar ik aanneem, genoegzaam bekend.²⁷

9 Pijnpunt V: financiering op risicobasis

Een grote 'deuk' die geslagen wordt in het partnerpensioen als 'verzorgingsschild', is de financiering op risicobasis.

Anders dan ouderdomspensioen,²⁸ kan partnerpensioen worden gefinancierd op kapitaal- of risicobasis, dan wel een combinatie van beide. In geval van dekking op kapitaalbasis wordt met de pensioenpremies een 'spaarpot' gevormd en een kapitaalreserve opgebouwd. Zo niet bij risicofinanciering. Er is dan *geen* sprake van een tijds-evenredig *opgebouwde aanspraak* en een premievrije waarde. In plaats van de vorming van een 'spaarpot' wordt jaarlijks een risicopremie betaald. Als het overlijden zich gedurende het jaar waarvoor de premie betaald was, niet heeft voorgedaan, 'verdamp't de premie. Het risico van overlijden gedurende een opvolgende jaarlijkse periode wordt gedekt door opnieuw een risicopremie te voldoen. Er wordt alleen dan partnerpensioen uitbetaald als/zolang de verschuldigde risicopremie is/wordt betaald.

Het systeem van risicofinanciering komt erop neer dat de partner van de overleden deelnemer in de regel alleen recht heeft op (bijzonder) partnerpensioen als cumulatief aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- Het overlijden van de deelnemer vindt plaats tijdens actieve deelname in de pensioenregeling en dus voor diens pensioendatum.
- Het overlijden van de deelnemer vindt plaats tijdens het bestaan van de partnerrelatie.

Hieruit kunnen grofweg drie conclusies worden getrokken:

- Als het overlijden van de deelnemende partner plaatsvindt na de pensioendatum, heeft de weduwe/weduwenaar geen aanspraak op partnerpensioen. Na pensionering worden immers geen premies meer betaald aan het pensioenfonds.
- Als de werknemer niet langer in dienst is (bijvoorbeeld ontslag of wijziging van baan), bestaat er krachtens de 'oude' pensioenregeling geen aanspraak meer op partnerpensioen bij overlijden van de dan ex-deelnemer. Ook nu is immers de betaling van risicopremies aan dit pensioenlichaam gestaakt.²⁹
- Als de deelnemer ná de scheiding komt te overlijden, heeft de ex-partner geen recht op bijzonder partnerpensioen. Irrelevant is of de overledene op het

27. De dekkingsgraden van pensioenfondsen worden immers ook mede beïnvloed door deze beide componenten, hetgeen uiteindelijk ook bij een uitkeringsovereenkomst invloed kan hebben op de uiteindelijke uitkering.

28. Art. 127 PW.

29. Uiteraard kan er wel dekking ontstaan uit hoofde van deelname aan een andere pensioenregeling.

moment van overlijden nog deelneemt of in dienst is.³⁰

Bij dit alles dient te worden bedacht dat financiering op risicobasis een *allesbehalve exotisch* fenomeen is. Over de precieze omvang van de pensioenregelingen met een partnerpensioen op risicobasis circuleren verschillende cijfers.³¹ Recent meldt Gommer dat circa *twee derde* van alle werknemers momenteel een partnerpensioen op risicobasis heeft.³² Vaststaat dat het ‘risicogefinancierd partnerpensioen’ een grote vlucht heeft genomen.³³

Ook de politiek is zich bewust van de consequenties van op risicobasis gefinancierd partnerpensioen. Op 26 september 2006 is de motie Omtzigt/Verbeet aangenomen,³⁴ waarin wordt overwogen dat een uniforme *dekking op kapitaaldeckingsbasis wenselijk* is. Tevens werd de regering opgeroepen om in overleg te treden met de sociale partners teneinde afspraken te maken over hoe een *fatsoenlijke* dekking bereikt kan worden. Kennelijk vond men het risicogefinancierd partnerpensioen een ongewenst fenomeen.

Het is duidelijk dat een partnerpensioen met risicodekking een grote impact kan hebben op de verzorgingsbehoefte van een langstlevende partner. De vraag is of de doorsneepensioendeelnemer en diens (ex-)partner zich hiervan (voldoende) bewust zijn. Deze vraag moet blijken onderzoek uit 2009 veelal ontkenkend worden beantwoord.³⁵

10 Nuancering pijnpunt V: aanspraak ondanks risicofinanciering

De Pensioenwet heeft oog voor de positie van de partner en biedt diverse mogelijkheden tot reparatie van een onvoldoende of ontbrekend partnerpensioen. Sommige reparatiemogelijkheden dienen specifiek ter verzachting van het wegvallen van dekking bij risicofinanciering.

30. De gecombineerde werking van het feit dat de Pensioenwet ter berekening van de aanspraak van de ex-partner op bijzonder partnerpensioen uitgaat van de ontslagfictie (zie par. 5) en er bij financiering op risicobasis na ontslag geen sprake is van het behouden blijven van dekking (art. 57 PW) voor het partnerpensioen, leidt ertoe dat er na scheiding geen recht is op een partnerpensioen voor de ex-partner.
31. Zie Berdowski, Stroeker & Van der Werf 2008 of L. Kok, J. van der Sluis, D. Hollanders & I. Witte, Evaluatie Wet verevening pensioenrechten bij scheiding, Rapport nr. 969 in opdracht van het WODC, Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek 2007.
32. J.T. Gommer, Nabestaandenpensioen teleurstellend?, fd.selections pensioen, column 7 juli 2010, <www.fdselections.nl/pensioen>.
33. De overgang naar risicofinanciering is pas echt ingezet toen in 2002 art. 2b in de toenmalige Pensioen- en spaarfondsenwet werd opgenomen, E.M.F. Schols-van Oppen, Art. 2b PSW langs de lat gelegd, Pensioen Magazine 2008-12, nr. 185.
34. Kamerstukken II 2006/07, 30 413, nr. 73.
35. CentiQ, Wijzer in geldzaken, Stichting Pensioenkijker.nl & TNS NIPO, Nieuw meetinstrument: ‘De pensioenbewustzijn-meter’, Den Haag: www.wijzeringeldzaken.nl 2009.

Andere staan los van de wijze waarop het partnerpensioen is gefinancierd.

Zo bestaat er ondanks risicofinanciering toch aanspraak op partnerpensioen als de (ex-)deelnemer na beëindiging van de deelneming recht heeft op een uitkering krachtens de Werkloosheidswet.³⁶ Hetzelfde geldt tot een maximum van achttien maanden als de deelnemer onbetaald verlof opneemt.³⁷ De kosten die deze voortgezette dekking met zich brengt, zijn verdisconteerd in de pensioenpremies.

Een andere wijze waarop het wegvallen van dekking gecorrigeerd kan worden, is de mogelijkheid om een gedeelte van het opgebouwde (kapitaalgedekte) ouderdompensioen om te zetten in partnerpensioen. Artikel 61 lid 1 PW kent dit zogeheten recht op uitruil toe bij einde van het deelnemerschap en pensionering. Daarmee heeft de deelnemer het in zijn macht om, ter dekking van zijn overlijdensrisico, te kiezen voor een lager ouderdompensioen. Het voert te ver om in deze bijdrage alle ‘ins en outs’ van pensioenuitruil te bespreken, volstaan wordt met een paar opmerkingen.

Een eerste aandachtspunt is het feit dat een pensioeninstelling krachtens de wet uitsluitend verplicht is om uitruil aan te bieden bij het einde van de deelname en pensionering. We missen het einde van een partnerrelatie (scheiding) als een wettelijk verplicht uitruilmoment, al bestaat het voornemen hier in de toekomst wijziging in aan te brengen.³⁸ Uiteraard kan in een pensioenovereenkomst zijn bepaald dat ook op andere dan de wettelijk verplichte momenten mag worden uitgeruild.³⁹

Het ligt echter niet voor de hand dat de pensioendeelnemer vrijwillig kiest voor een lager ouderdompensioen en een deel van het ouderdompensioenkapitaal aanwendt voor de ‘aankoop’ van een partnerpensioen ten gunste van zijn ex-partner. In zoverre schiet de (ex-)partner niet veel op met een uitruilrecht. Interessant in dit kader is lid 7 van artikel 61 PW. In deze bepaling is een verkapt vorm van automatische uitruil ingebouwd bij pensionering. Indien de deelnemer niet binnen een door de pensioenuitvoerder gestelde termijn reageert op diens aanbod tot uitruil, gaat de pensioenuitvoerder over tot het uitruilen van een deel van het ouderdompensioen in partnerpensioen. Voorwaarde is wel dat na de pensioendatum niet in partnerpensioen is voorzien en de deelnemer gehuwd is of een geregistreerd partnerschap is aangegaan. Opvallende afwezige in dit zevende lid is overigens de ongehuwde partner.

Een derde ‘reparatiemogelijkheid’ biedt artikel 71 PW: het recht op waardeoverdracht bij wisseling van werkgever. In beginsel heeft een werknemer het recht om opgebouwde aanspraken over te laten dragen naar het

36. Art. 55 lid 5 PW.

37. Art. 56 PW.

38. Kamerstukken II 2008/09, 29 481, nr. 19, p. 17.

39. Op dit moment is niet bekend hoe een eventuele wettelijke uitruil bij scheiding zal worden vormgegeven. Wellicht dat gekozen wordt voor eenzelfde formulering als in art. 61 lid 7 PW.

pensioenfondsen van zijn nieuwe werkgever. Als de nieuwe pensioenregeling een kapitaalgedekt partnerpensioen kent, kan voor de over te dragen waarde ook partnerpensioen worden aangekocht. Probleem is dat waardeoverdracht niet is toegestaan indien bij een van beide pensioenfondsen sprake is van een onvoldoende dekkinggraad.⁴⁰ Bovendien kan het enige tijd duren vooraleer een waardeoverdracht is afgerond, gedurende welke periode geen c.q. onvoldoende dekking bestaat.⁴¹

Volledigheidshalve meld ik nog dat onder omstandigheden het recht op conversie (art. 5 Wet verevening pensioenrechten bij scheiding) en het pensioenverweer (art. 1:153 BW) ook soelaas kunnen bieden.

11 Pijnpunt VI: leeftijdskorting

Een pensioendeelnemer die een jongere partner heeft, loopt een extra risico. Sommige pensioenregelingen 'straffen' een te groot leeftijdsverschil tussen beide partners af door een korting toe te passen op het partnerpensioen. Denk hierbij aan het verminderen van het partnerpensioen met bijvoorbeeld 2,5% voor elk jaar dat het leeftijdsverschil meer bedraagt dan tien jaar.⁴² Zou het leeftijdsverschil twintig jaar bedragen, dan wordt het uit te keren partnerpensioen met liefst 25% verminderd.

De achtergrond van de kortingsregeling is de angst voor misbruik ('sterfbedhuwelijken'), alsmede het tegengaan van een te groot beroep op de onderlinge solidariteit van pensioendeelnemers.

Over de vraag of de kortingsclausule een vorm oplevert van ongeoorloofde discriminatie, is in de loop der jaren al heel wat geprocedeerd. De meeste uitspraken zijn afkomstig van de Commissie Gelijke Behandeling. De lijn die uit de oordelen van de Commissie Gelijke Behandeling kan worden afgeleid, is dat de kortingsbepaling een verboden onderscheid op grond van geslacht *kan* opleveren. Een algemene regel kan niet worden gegeven aangezien een en ander per pensioenregeling en aan de hand van de concrete feiten en omstandigheden bekeken moeten worden. Ook uit de uitspraken van de civiele rechter over deze materie is (nog) geen eenduidige lijn af te leiden. Hetzelfde geldt voor de in de literatuur levende opvattingen in dezen.⁴³

40. Art. 72 PW.

41. De Stichting van de Arbeid heeft op 18 juni 2010 advies uitgebracht aan de minister van SZW inzake baanmobiliteit en risicodekking partnerpensioen (te raadplegen via <www.stvda.nl/nl/publicaties>).

42. Een voorbeeld van een dergelijke bepaling treffen we aan in art. 11 van het pensioenreglement van de Stichting Notarieel Pensioenfonds, zoals laatstelijk vastgesteld op 13 maart 2008:

'11.7. Indien de nabestaande meer dan tien jaar jonger is dan de (gewezen) deelnemer, wordt het nabestaandenpensioen verminderd met twee vijf/tiende procent (2,5%) voor ieder vol jaar dat het leeftijdsverschil meer dan tien jaar bedraagt.'

43. Hierover F.M.H. Hoens, Onderscheid wegens groot leeftijdsverschil. Is uw partner (te) jong? Bent u (te) oud? (II), EstateTip Review 2010, nr. 16.

12 Pijnpunt VII: duur van de uitkering

Ter afronding van deze beschouwing over pijnpunten bij het partnerpensioen als langstlevende voorziening de opmerking dat, anders dan het ouderdomspensioen,⁴⁴ het partnerpensioen in duur beperkt mag zijn en niet hoeft voort te duren tot het overlijden van de partner. De invloed van, bijvoorbeeld, een partnerpensioen met een uitkeringsduur van slechts vijf of tien jaar op de verzorgingsbehoefte van de langstlevende partner zal eenieder helder voor ogen staan.

13 Conclusie

Het partnerpensioen uit de tweede pensioenpijler wordt 'geacht' een stevig fundament te bieden bij de verzorging van de langstlevende na het overlijden van diens werkende of inmiddels gepensioneerd partner. In het voorgaande is getracht om aan te tonen dat het antwoord op de vraag of deze verwachting wordt waargemaakt, voor een niet-onbelangrijk deel afhankelijk is van de concrete inhoud van de pensioenovereenkomst. Zaken als het ontbreken van een (partner)pensioenplicht, alsmede de opkomst van het beleggings- en risicofinancierd partnerpensioen kunnen hierbij tot onaangename verrassingen leiden.

44. Art. 15 PW, dat overigens wel tijdelijk overbruggings- en prepensioen toestaat.